

UTL 503

BÖLÜM 2

Uluslararası Ticaret Teorisinin Doğuşu

- **MERKANTİLİSTLER**

- MİLLİ SERVET = ALTIN + GÜMÜŞ
- İHRACAT > İTHALAT
- DÜNYA EKONOMİSİ STATİK
- DÜNYA SERVETİ SABİT
- EN İYİ POLİTİKA = İTHALATI KISIP, İHRACATI ARTIRMAK

- **OYSA SMİTH VE KLASİK İKTİSATÇILAR**

- TOPLAM DÜNYA SERVETİ SABİT DEĞİL VE
- SERBEST TİCARET ÜLKELERİN SERVETLERİNİ, DOLAYISIYLA DÜNYA SERVETİNİ ARTIRIR.
- UZMANLAŞMA + İŞBÖLÜMÜ →
VERİMLİLİK → DÜNYA ÜRETİMİ →

Uluslararası Ticaret Teorisi Analizlerindeki Standart Varsayımlar:

- İki ülke, iki mal, her ikisi de üretiyor, mallar homojen.
- Para yok, mal malla değiştiriliyor.
- Fiyatlar reel (mal ya da faktör miktarı).
- Mal, faktör piyasalarında tam rekabet.
- Devlet müdahalesi yok (gümrük tarifesi, kota vb. kısıtlamalar yok)
- İşgücü ülke içinde tam hareketli, ülkelerarası tam hareketsiz.
- Ekonomi tam çalışma durumunda.
- Taşıma giderleri sıfır

Emek-değer teorisi (özet)

- Adam Smith ve David Ricardo’yu da kapsayacak biçimde Klasik Ekol’e bağlı iktisatçıların değer konusundaki görüşleri “emek-değer” teorisi (labor theory of value) olarak bilinir.
- Bu yaklaşıma göre bir malın maliyeti (talep koşullarının bulunmaması durumunda o malın fiyatı) onun üretimi için harcanan emek miktarı ile ölçülür. Diğer yandan da emek, homojen (türdeş) bir üretim faktörü olarak kabul edilmiştir.
- Üretiminde göreceli olarak fazla emek kullanılan malın maliyeti daha yüksektir.
- Klasiklerin sadece emeği dikkate almasının nedeni;
 - doğal kaynakların tanrı vergisi olduğu,
 - sermayenin ise biriktirilmiş ve üretim aracı biçiminde somutlaştırılmış emekten meydana geldiğidir.

ARZ YÖNLÜ TEORİLER

1. Adam Smith' in Mutlak Üstünlükler Teorisi

Uluslararası iktisadın modern bir bilim hâline gelmesi 18. yüzyıl Klasik iktisatçılarından Adam Smith ile başlar.

Adam Smith serbest ticareti savunmuştur. Bunun için bir ülke diğer ülkelerden daha ucuza ürettiği malda uzmanlaşmalı ve karşılığında daha pahalıya ürettiği malı ithal etmelidir.

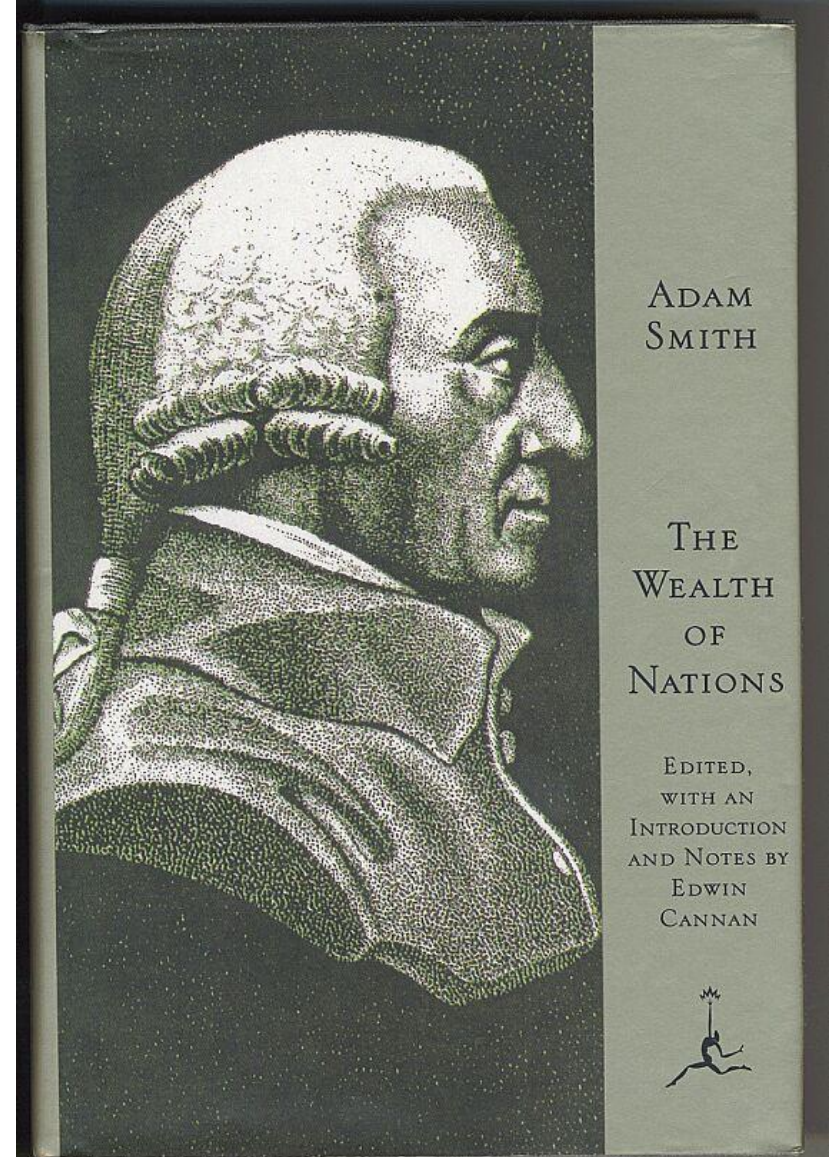
Dünya kaynaklarının verimliliğini arttıran dış ticaret, sadece bir tarafın değil, her iki tarafın refahını arttıracaktır. **Uzmanlaşma ve iş bölümü** sonucunda ülkeler dış ticaretten kârlı çıkacaklardır. Yani bir ülke hangi malı ucuza üretiyorsa o malda uzmanlaşmalı ve o malı üreterek o malın ihracatçısı olmalıdır. Pahalıya ürettiği malı ise ithal etmelidir.

MUTLAK ÜSTÜNLÜK TEORİSİ

(Theory of Absolute Advantages)

- Teori Adam Smith'in 1776 yılında yayınlanan "Ulusların Zenginliği" isimli eserinde ortaya atılmıştır.

Adam Smith
(1723-1790)

Smith dış ticaret konusunda Merkantilistlerin her iki ülkenin de dış ticaretten karlı çıkamayacağı düşüncesini çürütmüştür.

«Teoriye göre ; Bir ülke karşı ülkeye göre hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa o malın üretiminde uzmanlaşmalı ve bunları ihraç etmelidir, pahalıya ürettiği malları ise ithal etmelidir. Böylece hem iki ülkede dış ticaretten karlı çıkacak hem de kaynaklar israf edilmeyecektir.»

Unutmayalım bu teoriye göre bir malın maliyetini o malın üretiminde kullanılan homojen emek miktarı belirlemektedir.

MUTLAK ÜSTÜNLÜK TEORİSİ

Örnek:

	<i>X Malı</i>	<i>Y Malı</i>
<i>A Ülkesi</i>	<i>60 birim</i>	<i>70 birim</i>
<i>B Ülkesi</i>	<i>75 birim</i>	<i>45 birim</i>

A ve B ülkeleri aynı sayıda işçi kullanarak üretim yapmaktadırlar.

Buna göre A ülkesi 60 birim B ülkesi de 75 birim X malı üretebilmektedir. Aynı şekilde A ülkesi 70 birim Y malı üretebilirken B ülkesi 45 birim Y malı üretebilmektedir. Mutlak üstünlük teorisine göre B ülkesi X malında, A ülkesi Y malında mutlak olarak üstündür.

A ülkesi → Y ihraç, X ithal

B ülkesi → Y ithal, X ihraç

MUTLAK ÜSTÜNLÜK TEORİSİ

<i>Örnek</i>	<i>X Malı</i>	<i>Y Malı</i>
<i>A Ülkesi</i>	<i>70 işçi</i>	<i>60 işçi</i>
<i>B Ülkesi</i>	<i>40 işçi</i>	<i>80 işçi</i>

A ülkesi → Y ihraç, X ithal
B ülkesi → X ihraç, Y ithal

ÖRNEK:

Bir işçinin bir günde üretebildiği mal miktarı;

2 Ülke Varsayımı Altında Ülkeler	A Malı	B Malı
İtalya	40	20
Türkiye	10	60

Adam Smith'e göre;

İtalya'da 1 işçinin 1 günde ürettiği A malı miktarı 40 br., B malı miktarı 20 br'dir.

Türkiye'de 1 işçinin 1 günde ürettiği A malı miktarı 10 br., B malı miktarı 60 br'dir.

Sonuç;

İtalya A malında uzmanlaşmalıdır.

Türkiye B malında uzmanlaşmalıdır.

Eğer bir ülke her iki malda da üstün olursa, o zaman Adam Smith'e göre ticaret yapılmamalıdır. Bu durum modelin eksikliği olarak görülmüştür.

Örnek:

Bir işçinin bir günde üretebildiği mallar

	<u>A Malı</u>	<u>B Malı</u>
Amerika	50 Birim	30 Birim
Almanya	20 Birim	80 Birim

Amerika A malında uzmanlaşmalıdır.

Almanya B malında uzmanlaşmalıdır.

Adam Smith, Mutlak Üstünlükler Teorisi ile dış ticaretin iki taraf içinde kazançlı olduğunu ortaya koymuş ve ticaretin nedenini bilimsel olarak açıklamış, dış ticarete bilimsel bir nitelik kazandırmıştır. Ancak bu teori dış ticaretin bazı soruları yanıtlamakta yetersiz kalmaktadır.

Bir ülke iki malı da diğer ülkeye göre daha ucuza üretirse dış ticaret nasıl olur?

Smith'in teorisi bu soruyu açıklamaya yetmemektedir. Mutlak Üstünlükler Teorisi'nin eksiklerini **David Ricardo Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinde** açıklamıştır.

2. David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

- Teori David Ricardo'nun 1817 yılında yayınladığı "Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri" kitabında ortaya atılmıştır.

David Ricardo (1772-1823)

Mutlak üstünlük teorisinin dış ticareti açıklamakta yetersiz kalması üzerine David Ricardo tarafından Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi ortaya atılmıştır. Ricardo 'ya göre mutlak üstünlükler karşılaştırmalı üstünlüklerin özel bir durumu gibidir ve mutlak üstünlüklerin bulunduğu her durumda karşılaştırmalı üstünlükler zaten vardır. Ancak karşılaştırmalı üstünlüğün olduğu her durumda mutlak üstünlük olmayabilir.

Karşılaştırmalı Üstünlükler bugünde uluslararası ticaretin temelini oluşturmaktadır çünkü gerçek dış ticareti daha iyi yansıtmaktadır.

Örneğin bir büyük sanayi ülke ile az gelişmiş ülkenin dış ticaretlerine bakıldığında gelişmiş ülkenin tüm mallarda mutlak olarak üstün olduğu görülmektedir.

Ülkeler iki temel nedenden dolayı uluslararası ticaret yaparlar.

1. Ülkeler birbirlerinden farklı oldukları için ticaret yapar. Uluslar da göreceli olarak daha iyi yaptığı şeyi üreterek diğer ülkelere ihracat yaparlar.
2. İkinci olarak ülkeler üretimde ölçek kazançları elde edebilmek için ticaret yapar. Ölçeğe göre artan getirinin söz konusu olduğu mal çeşidini üretip ihracat yaparlar.

David Ricardo iki ülkeden biri her iki malda da mutlak üstünlüğe sahip ise, yine de bu iki ülkenin ticaret yapabileceğini vurgulamıştır. Bu durumda ülkelerin ***nispi üstünlüklerine*** bakılacaktır. Yani ***üretimdeki üstünlük derecesine*** bakılacaktır. Mutlak üstünlüğe bakılmayacaktır. Kıt olan kaynakların etkin değerlendirilmesi esastır.

Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisine göre; Bir ülke, diğerlerine göre hangi malların üretiminde daha yüksek oranda(göreceli) bir üstünlüğe sahip ise o malların üretiminde uzmanlaşmalıdır.

Bu durumu günlük yaşamdan bir örnekle şu şekilde açıklayabiliriz;

Bir doktor sekreterine göre bilgisayarda iki kat daha hızlı yazı yazabiliyor olsun. Bu durumda doktor, her iki işte de mutlak üstünlük sahibidir. Ancak doktor olarak çalışması daha avantajlı olacağından bu alanda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacaktır. Dolayısıyla zamanını doktorluk mesleğine ayırması ve yazılarını bir sekreter tutup yaptırması daha akıllıca olacaktır.

Başka bir örnekle:

Günümüzde Çin de işgücü çok ucuz olduğundan bütün mallarda Çin'in mutlak üstünlüğü vardır. O zaman Mutlak Üstünlük Teorisine göre Çin her şeyi kendisi üretecektir ve dış ticarete ihtiyacı yoktur. Ancak gerçekte bu mümkün değildir.

Önemli olan **üretimde üstünlük derecesidir**. Bir ülke, diğerine göre, hangi malların üretiminde daha yüksek oranda üstünlük sahibi ise o mallarda uzmanlaşmalıdır.

Örnek	X Malı	Y Malı
A Ülkesi	80 birim	90 birim
B Ülkesi	65 birim	40 birim

A ülkesi hem X hem de Y malında mutlak üstünlüğe sahip olduğu için iki ülke arasında dış ticaret yapılmaz. (Mutlak üstünlük teorisine göre)

KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK TEORİSİ

ÖRNEK

Bir İşgünü ile üretilebilen mal miktarı

	Kumaş (metre)	Şarap(litre)
İngiltere	80	40
Portekiz	10	20

- Her iki malda da İngiltere mutlak üstünlüğe sahiptir.
- İngiltere'nin kumaş üretimindeki üstünlüğü 8 kat, şarap üretimindeki üstünlüğü 2 kattır.
- İngiltere kumaş, Portekiz şarap üretiminde uzmanlaşmaya gitmelidir.

Karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre, iki ülke arasında dış ticaretin iki ülke açısından kârlı olabilmesinin şartı, **uluslararası fiyat oranının iki ülke iç fiyat oranlarının arasında olmasıdır.**

KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜK TEORİSİ

ÖRNEK

Bir İşgünü ile üretilebilen mal miktarı

	Kumaş (metre)	Şarap(litre)
• İngiltere	80	40
• Portekiz	10	20

İç fiyatlar

İngiltere'de 1 m kumaş = $\frac{1}{2}$ lt şarap (40/80)

Portekiz'de 1 m kumaş = 2 lt şarap (20/10)

İç fiyatlar

İngiltere'de 1 m kumaş = $\frac{1}{2}$ lt şarap

Portekiz'de 1 m kumaş = 2 lt şarap

- Uluslararası fiyat oranı $1mk=1ltş$ olsaydı
- İngiltere'nin dış ticaret kazancı ihraç edilen kumaş birimi başına $\frac{1}{2}$ birim şarap
- Portekiz'in kazancı ihraç ettiği şarap başına $\frac{1}{2}$ birim kumaş olacaktır.

Örnek:

Bir İşçinin bir günde üretebildiği mallar

	Fındık	Peynir
Türkiye	40 birim	30 birim
Almanya	10 birim	15 birim

Tabloya göre Türkiye her iki malda da mutlak üstündür. Mutlak üstünlük teorisine göre böyle bir durumda dış ticaret yapılamaz. Oysa Ricardo'nun teorisine göre, Türkiye üretiminde 4 kat üstün olduğu fındık üretiminde, 2 kat üstün olduğu peynir üretimine göre karşılaştırmalı olarak daha üstündür.

Örnek:

2 Ülke Varsayımı Altında Ülkeler	A Malı	B Malı
Portekiz	60	40
Türkiye	10	20

David Ricardo'ya göre; Portekiz'de 1 işçinin 1 günde ürettiği A malı miktarı 60 br., B malı miktarı 40 br'dir. Türkiye'de 1 işçinin 1 günde ürettiği A malı miktarı 10 br., B malı miktarı 20 br'dir.

Sonuç;

Portekiz A malında uzmanlaşmalıdır. Çünkü Portekiz A malı üretiminde 6 kat mutlak üstündür. B malı üretiminde 2 kat mutlak üstündür. Bu nedenle Portekiz A malı üretiminde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ülke kaynaklarını A malı üretimine aktarmalıdır. Diğer yandan Portekiz, B malı üretimini Türkiye'ye bırakmalıdır. Böylece Türkiye B malında uzmanlaşacaktır.

SORU: İki ülke (Türkiye ve Almanya) iki mal (Buğday ve Otomobil) üretmektedir.

Ülkelerin bir birim mal üretmek için ihtiyaç duyduğu emek saatleri aşağıdaki gibidir:

Ülke	1 Birim Buğday	1 Birim Otomobil
Türkiye	2 saat	8 saat
Almanya	4 saat	6 saat

Sorular:

- Hangi ülke hangi malda mutlak üstünlüğe sahiptir?
- Fırsat maliyetlerini hesaplayarak karşılaştırmalı üstünlüğü belirleyiniz.
- Ülkelerin ticaret yapması durumunda uzmanlaşma nasıl olur?
- Ticaretin her iki ülkeye de kazanç sağlayacağını gösteriniz.

a) Mutlak Üstünlük

Mutlak üstünlük, bir malı **daha az emekle üreten ülkeye** aittir.

•Buğday:

- Türkiye: 2 saat
- Almanya: 4 saat

→ **Türkiye mutlak üstünlüğe sahiptir.**

•Otomobil:

- Türkiye: 8 saat
- Almanya: 6 saat

→ **Almanya mutlak üstünlüğe sahiptir.**

 Sonuç: Türkiye buğdayda, Almanya otomobilde mutlak üstünlüğe sahiptir.

b) Karşılaştırmalı Üstünlük (Fırsat Maliyeti Hesabı)

Türkiye

1 Otomobil = 8 saat

1 Buğday = 2 saat

👉 1 Otomobil üretmenin fırsat maliyeti:

$$8 / 2 = 4 \text{ Buğday}$$

👉 1 Buğday üretmenin fırsat maliyeti:

$$2 / 8 = 0,25 \text{ Otomobil}$$

Almanya

1 Otomobil = 6 saat

1 Buğday = 4 saat

👉 1 Otomobil üretmenin fırsat maliyeti:

$$6 / 4 = 1,5 \text{ Buğday}$$

👉 1 Buğday üretmenin fırsat maliyeti:

$$4 / 6 = 0,67 \text{ Otomobil}$$

Karşılaştırma

•Otomobilin fırsat maliyeti:

- Türkiye: 4 Buğday
- Almanya: 1,5 Buğday → **Almanya otomobilde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.**

•Buğdayın fırsat maliyeti:

- Türkiye: 0,25 Otomobil
- Almanya: 0,67 Otomobil → **Türkiye buğdayda karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.**

📌 Sonuç: Türkiye buğdayda, Almanya otomobilde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir.

c) Uzmanlaşma

- Türkiye → Buğday üretiminde uzmanlaşır.
- Almanya → Otomobil üretiminde uzmanlaşır.

d) Ticaret Kazancı

Uzmanlaşma öncesi (otarki durumda):

Türkiye (48 saat emek)

- Tam buğday üretirse:

$$48 / 2 = 24 \text{ Buğday}$$

- Tam otomobil üretirse:

$$48 / 8 = 6 \text{ Otomobil}$$

Almanya (48 saat emek)

- Tam buğday üretirse:

$$48 / 4 = 12 \text{ Buğday}$$

- Tam otomobil üretirse:

$$48 / 6 = 8 \text{ Otomobil}$$

Uzmanlaşma sonrası:

- Türkiye: 24 Buğday üretir.
- Almanya: 8 Otomobil üretir.

Eğer ticaret oranı:

1 Otomobil = 2 Buğday olarak belirlenirse

(Bu oran 1,5 ile 4 arasında olduğu için her iki ülke için de kazançlıdır.)

Örneğin:

Türkiye 8 Buğday verip 4 Otomobil alırsa:

•Türkiye’de kalan:

16 Buğday + 4 Otomobil

Otarki durumunda 4 otomobil üretmek istese:

$4 \times 8 = 32$ saat gerekir

Bu sürede sadece 16 saat kalır $\rightarrow$ 8 Buğday üretirdi.

Yani:

Otarki: 8 Buğday + 4 Otomobil

Ticaret: 16 Buğday + 4 Otomobil

 Türkiye kazançlıdır.

Aynı şekilde Almanya da daha fazla buğday elde ederek kazanç sağlar.

Karşılaştırmalı üstünlük teorisinin dayandığı varsayımlar:

1. Ülke içinde ve ülkeler arasında ticaret takas usulüyle yapılmaktadır.
2. Ticarete giren mallar iki tanedir. Ticaret iki ülke arasında yapılmaktadır.
3. Ulaşım, sigorta vb. masraflar sıfırdır.
4. Değerin emek teorisi geçerlidir. Yani, bir malın üretiminde sadece işgücü kullanılmaktadır ve o malın değeri de kullanılan işgücü miktarınca tayin edilir. Ayrıca, işgücünün homojen olduğu kabul edilmektedir.
5. Üretimde sabit maliyetler geçerlidir. Yani, maliyetler üretim miktarına bağlı olarak değişmemekte sabit kalmaktadır.
6. Üretim unsurları gerek ülke içindeki faaliyet gerekse bölgeler itibariyle tam olarak hareketliliğe sahiptir.

7. Üretim unsurlarının ülkelerarası hareketliliği (mobilitesi) yoktur. Bu yüzden malların işgücü maliyetleri ve bunlar arasındaki oranlar ülkeler arasında değişmektedir. Kısaca malların üretim fonksiyonları ülkelerde farklı olabilmektedir.

8. Mal ve üretim unsuru piyasalarında tam rekabet geçerlidir. Yani, ticaret üretim kaynaklarının kullanımına etki etmemektedir.

9. Ticaret gelir dağılımına etki etmemektedir. Ülkelerin ticaretten kazançlı çıkmaları (gelir dağılımını etkilemeyerek) ülkelerin toplam refahını arttıracaktır.

Modelin eksiklikleri:

1. Emek-değer teorisine dayanır. Sermaye, doğal kaynak, müteşebbis maliyet dışı bırakılmıştır.
2. Modelde emek homojendir. Ancak vasıflı, vasıfsız vs. gibi emek türleri vardır.
3. Ülkeler arasında iş gücü veriminin farklılığı açıklanmamıştır. Eğitim-öğretim farklılıkları gibi.
4. İş gücü ülke içinde tam, ülkeler arasında hareketsizdir. Gerçekte ne ülke içi hareketlilik tam, ne de ülkeler arası hareketlilik 0'dır.
5. Bu bir arz teorisidir. Maliyet ve fiyat yalnızca arz ya da üretim koşullarında belirlenmektedir. Talep yönü dikkate alınmamıştır.
6. Analizlerde kârlı ticaret iç fiyat farklılığına bağlı tutulmuştur. Uluslararası fiyat farklılığına bağlı kârlılık ortaya konulmamıştır.
7. Sabit maliyet ve sabit uzmanlaşma savunulmuştur.
8. Kaynaklar sadece ihracatta kullanılır.
9. Üretimde artan maliyet koşulları olursa eksik uzmanlaşma söz konusu olacaktır.
10. Statik bir modeldir.
11. Zaman ve değişme faktörlerinin yeri yoktur.
12. Üretim aşamalara ayrılmıştır.

Karşılaştırmalı üstünlükler teorisi zevklerin, kaynakların ve teknolojinin sabit olduğu bir dünyada hangi malların, hangi fiyattan ihraç ve ithal edileceği ve ticaretten kimin kazançlı çıkacağı sorusunu cevaplandırmaktadır.

Ancak günümüzde zevkler değişmektedir. Yani bugün için sabit zevkler, sabit toprak, emek ve sermaye arzı, ticarete bulunan ülkeler arasında aynı ve değişmeyen bir üretim fonksiyonu bulunduğu hususundaki ilk varsayımlardan kısmen ayrılmak gerekmektedir.

3. Neo-Klasik Yaklaşım: Fırsat Maliyeti

Fırsat maliyeti kavramı Neo-klasiklerin getirdiği ve bütün üretim faktörlerini kapsayan bir kavramdır. Bu kavram emek maliyeti yerine tüm üretim faktörlerini kapsadığı için karşılaştırmalı üstünlük teorisinin önemli bir eksikliğini gidermiştir.

Bir malın fırsat maliyeti, o malın üretimini bir birim artırmak için gereken kaynakları serbest bırakmak üzere başka bir malın üretiminden vazgeçilmesi gereken miktara eşittir.

Fırsat maliyeti yaklaşımına göre üretim maliyeti, bir birim mal üretmek için gerekli olan kaynakların toplamına eşittir. Fiziki bakımdan farklı olan bu kaynakları toplamak için de emek, sermaye ve doğal kaynak gibi faktörlerin her birinden kullanılan miktarlar yerine parasal değerler dikkate alınmaktadır.

Fırsat Maliyetlerinin Uluslararası Ticarete Uygulanması

- İlk kez 1936 Yılında Gottfried Haberler tarafından uygulanmıştır
- Maliyetler ülkelerin kendi milli paraları ile tespit edilmiş, böylece tüm faktörler maliyete katılmıştır.

1901-1995

Klasik dış ticaret teorilerine yönelik temel bir eleştiri, emek-değer teorisine dayanması, emek dışındaki faktörlerin maliyet ve dış ticarete etkisini ihmal etmesidir.

Neo-klasik iktisatçılar, emek maliyeti yerine, emekle birlikte diğer faktörleri de kapsayan **fırsat maliyeti kavramını** kullanmışlardır. Temeline dokunmadan Ricardo modelini revize etmişlerdir.

Buna göre üretim, kullanılan bütün faktörlerin ortak katkılarıyla ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, **verimliliğin tersi olarak maliyet, bir birim mal üretmek için gerekli olan kaynakların toplamıdır ve kullanılan faktörlerin parasal değerleri toplanarak hesaplanır.**

Bir malın fırsat maliyeti ise, o malın üretimini bir birim arttırmak için gereken kaynakları serbest bırakmak üzere, başka bir malın üretiminden vazgeçilmesi gereken miktara eşittir.

Yani fırsat maliyeti bir maldan 1 br. daha fazla üretmek için diğer maldan vazgeçilen üretim miktarıdır. *Fırsat maliyeti teorisine göre üretim maliyeti; 1 br. üretim yapabilmek için katlanılan maliyettir.* Ekonomide bir şeyi elde etmek için vazgeçilen en iyi alternatife, fırsat maliyeti veya vazgeçme maliyeti (alternatif maliyet) denir.

Neo-Klasik iktisatçılar emek maliyeti yerine, tüm faktörleri kapsayan fırsat maliyeti kavramını koyarak Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi'nin eksikliğini gidermişlerdir.

Bir malın fırsat maliyeti, o malın üretimini 1 birim arttırmak için gereken kaynakları serbest bırakmak üzere, başka bir malın üretiminden vazgeçilmesi gereken miktara eşittir.

Fırsat Maliyetlerinin Uluslararası Ticarete Uygulanması

- Emek-Değer teorisi analizden kalkmış, tüm üretim faktörleri maliyetlere katılmıştır.
- Verimlilik kavramı yerine maliyet kavramı geldi.
- Artan ve azalan maliyetler analize katılmıştır.
- Maliyetler ülkelerin milli parasıyla hesaplanmıştır.

Nispi/Reel Fiyat:

	<u>Çelik</u>	<u>Buğday</u>
<u>Türkiye</u>	10 TL	1 TL
<u>ABD</u>	1 \$	1\$

Fiyatlar farklı para birimlerine bağlı olduğundan bunlar karşılaştırılamaz. Ancak aynı ülke içinde bir malın fiyatını temel alıp öteki malların fiyatlarını o mal cinsinden ifade etmek mümkündür. Bu tür fiyatlara *nispi/reel fiyat* denir.

1. Matematiksel Gösterim

İki mal olsun:

• P_X = X malının fiyatı

• P_Y = Y malının fiyatı

X malının Y cinsinden nispi fiyatı:

$$\frac{P_X}{P_Y}$$

Bu oran bize şunu gösterir:

👉 **1 birim X almak için kaç birim Y'den vazgeçmek gerekir?**

Aynı ülke içinde iki mal düşünelim:

•Ekmek fiyatı: $P_E = 20\text{TL}$

•Süt fiyatı: $P_S = 10\text{TL}$

◆ **Ekmek fiyatının süt cinsinden nispi fiyatı:**

$$\frac{P_E}{P_S} = \frac{20}{10} = 2$$

Bu ne demektir?

👉 **1 ekmek = 2 süt**

Yani bir kişi 1 ekmek almak isterse 2 süt almaktan vazgeçmelidir.

Sütün ekmek cinsinden nispi fiyatı:

$$\frac{P_S}{P_E} = \frac{10}{20} = 0.5$$

Bu da şu anlama gelir:

👉 **1 süt = 0.5 ekmek**

ÜRETİM HACMİNDEKİ DEĞİŞME İLE ÜRETİM MALİYETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Üretim hacmindeki değişme ile üretim maliyetleri arasındaki ilişkilerin niteliği üç ayrı şekilde olabilir:

- **Sabit maliyetler** (sabit verimlilik)
- **Artan maliyetler** (azalan verimler)
- **Azalan maliyetler** (artan verimler)

1. Sabit maliyetler : Bir endüstriden başka birine aktarılan kaynakların her iki kesimde de aynı derecede verimli olmasıdır.

Sabit maliyetleri ortaya çıkaran durumlar:

- Üretim faktörlerinin birbiri yerine **tam ikame edilebilir** olmaları
- Bir faktörün bütün birimlerinin homojen veya aynı kalitede olmaları

Sabit fırsat maliyetleri varsayımının sonucu **tam uzmanlaşmadır.**

2. Artan Maliyetler : Eğer kaynaklar bir kesimden diğerine aktarıldıkça her yeni kaynak üretimine bir öncekinden daha az katkı sağlıyorsa üretimde artan maliyetler koşulu geçerlidir.

Artan maliyetleri ortaya çıkaran durumlar:

- Üretim faktörleri homojen değildir.
- Üretim faktörleri tüm malların üretiminde aynı sabit oranda/yoğunlukta kullanılmamaktadır.

Artan fırsat maliyet varsayımının sonucu genellikle **eksik uzmanlaşmadır.**

3. Azalan maliyetler: Aktarılan her kaynağın üretimde sağladığı artış bir öncekinden daha fazladır. Verimlilikteki bu artışlar iktisatta **içsel ve dışsal tasarruflar** ya da **ölçek ekonomileri** ile açıklanır.

İçsel tasarruflar, üretim hacmindeki artış dolayısıyla firma içinden kaynaklanan olumlu etkilerdir.

Dışsal ekonomiler ise, bir işletmenin bağlı olduğu endüstrinin bir bütün olarak genişlemesinden dolayı ortaya çıkan etkilerdir.

ÜRETİM İMKÂN LARI EĞRİSİ

Dış ticarette fırsat maliyetleri üretim imkanları veya dönüşüm eğrileri ile gösterilir.

TANIM:

Bir ülkenin veri teknoloji ve üretim faktörleri varsayımı altında üretebileceği azami mal ve hizmet miktarlarını ifade eder.

Üretim İmkanları Eğrisi ile bir ülkenin iki farklı maldan üretebilecekleri alternatif bileşimleri göstermek mümkündür.

Varsayımlar

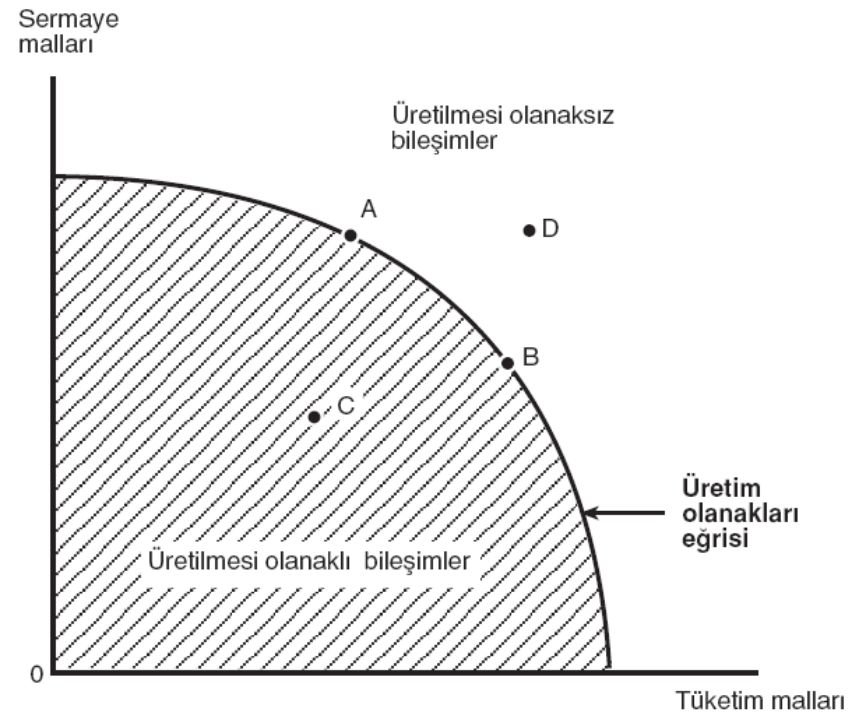

Etkin Kullanım Vardır
Faktör miktarı sabittir
Kaynakların kalitesi değişmez
Üretim teknolojisi değişmez
Sadece iki mal üretilmektedir

Üretim Olanakları Eğrisi

- Üretilen mallar
 - Sermaye (Yatırım) malları
 - Tüketim malları

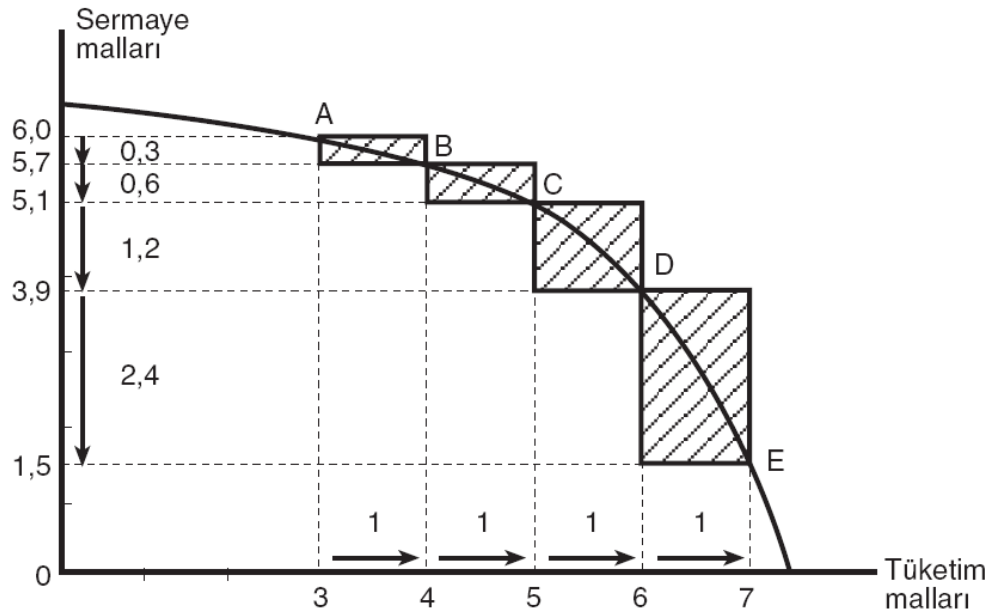
- Üretim Olanakları Eğrisi

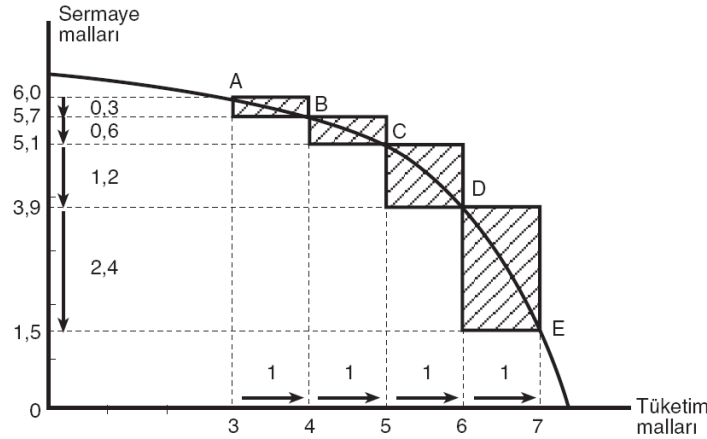
Şekil 1.1

Üretim Olanakları Eğrisi

Artan Fırsat Maliyetleri Kanunu

Şekil 1.2

Şekil 1.2

Üretim hacmindeki genişleme ile maliyetlerin artmasına artan fırsat maliyeti denilmektedir.

Kaynaklar bir kesimden diğerine aktarıldıkça her yeni kaynak bir öncekinden daha az katkı sağlıyorsa üretimde artan maliyet koşulları (artan fırsat maliyeti) vardır.

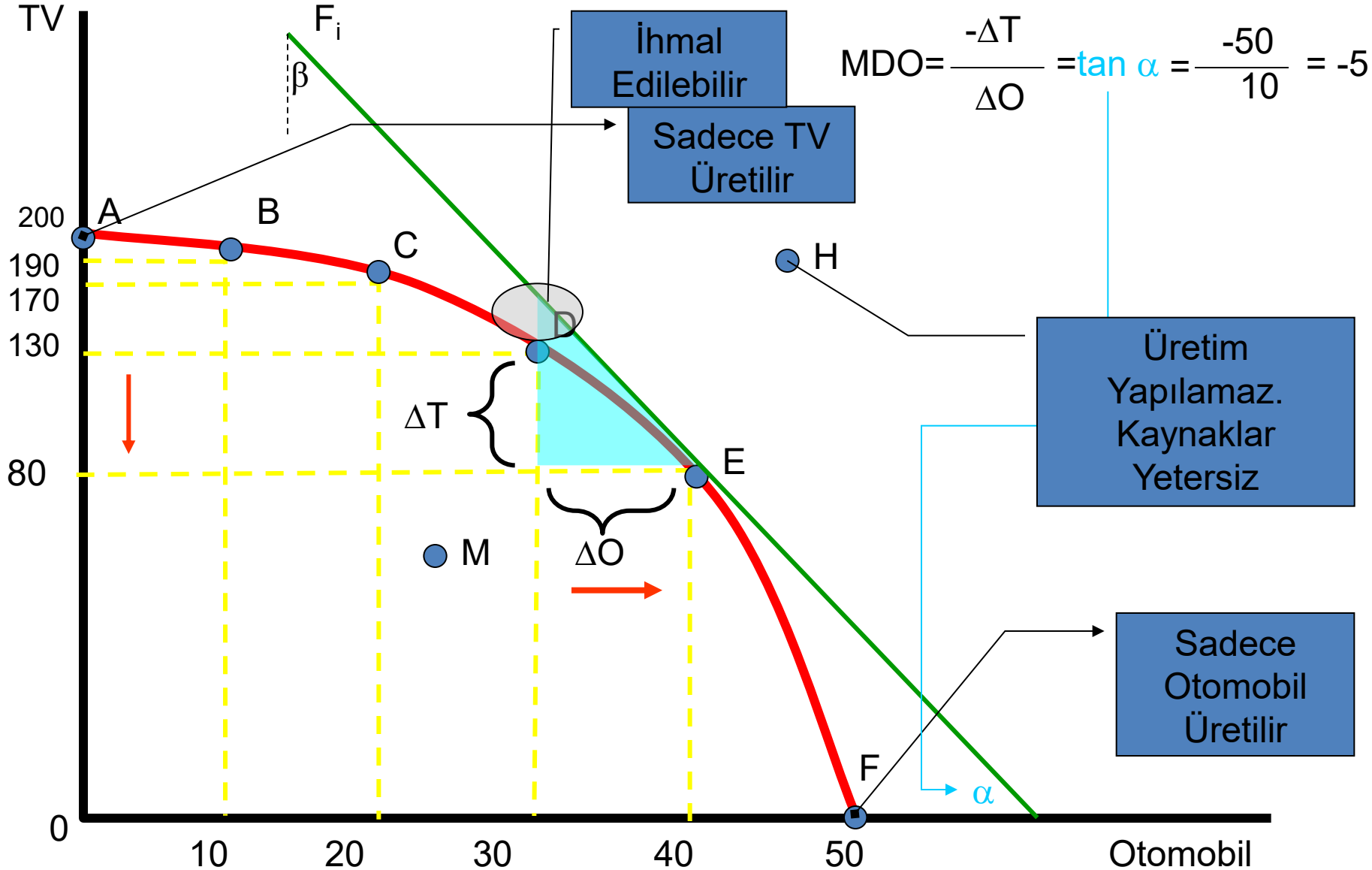
Artan maliyetler ya üretim faktörlerinin homojen olmamasından ya da üretim faktörlerinin tüm mallar üzerinde aynı yoğunlukta kullanılmamasından dolayı oluşur

Üretim değıştikçe maliyetler artıyorsa üretimde artan maliyetler (azalan verimler) söz konusudur.

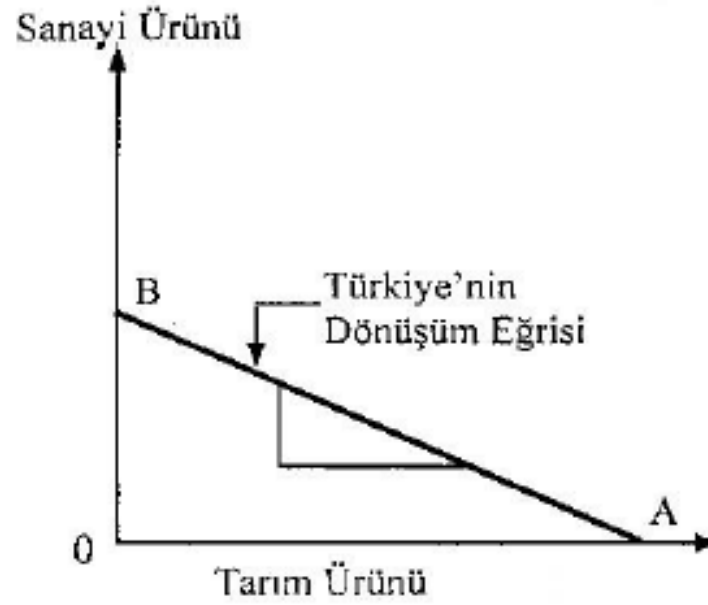
Üretim faktörleri tüm malların üretiminde sabit oranda kullanılmamaktadır ve bir faktörün bütün birimlerinin üretimi homojen değildir.

Üretimdeki uzmanlaşmanın eksik kalmasının nedeni üretimdeki artış dolayısıyla içindeki üretim maliyetlerinin giderek artmasıdır.

Artan Fırsat Maliyetleri

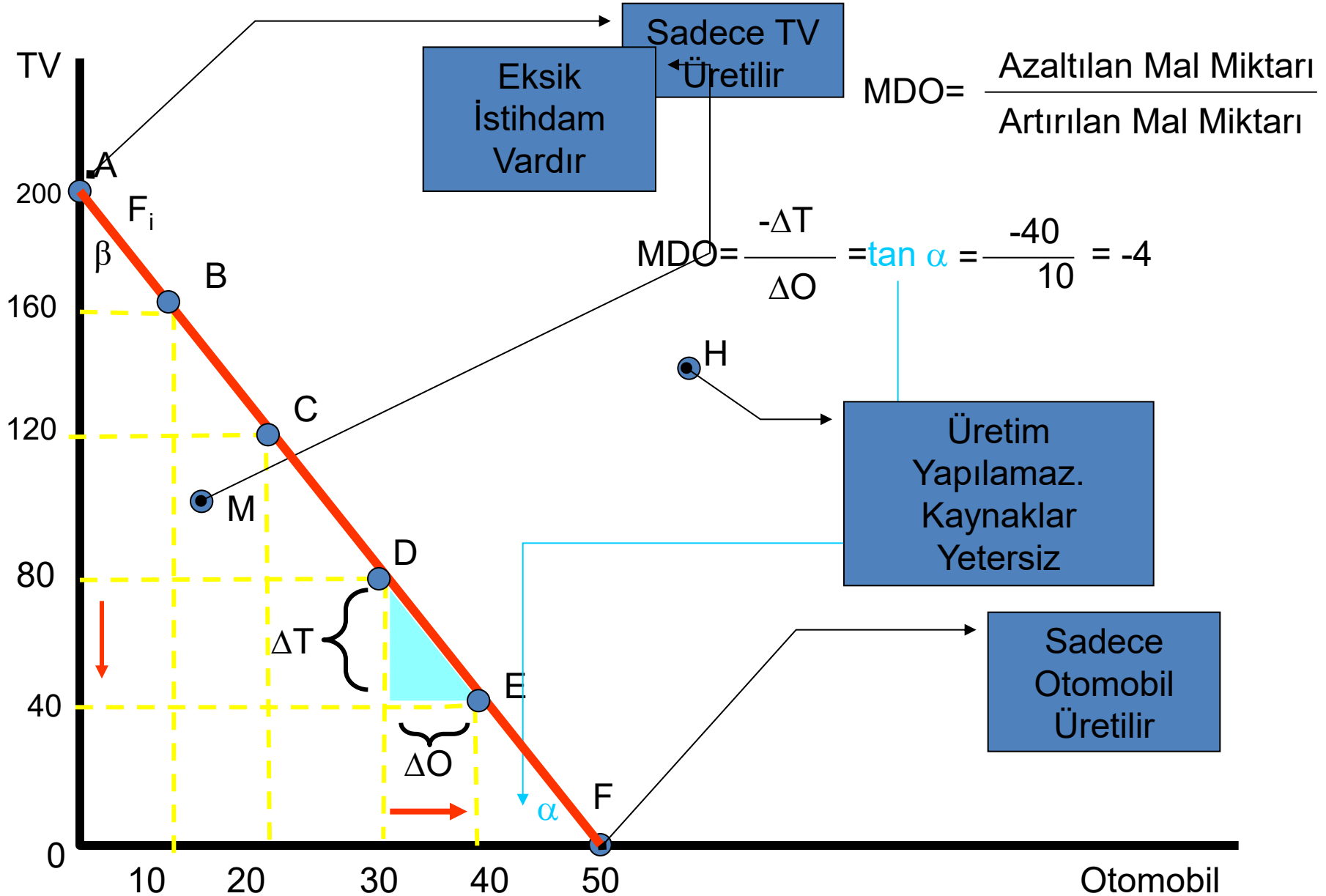

Şekil.2. Sabit Fırsat Maliyeti

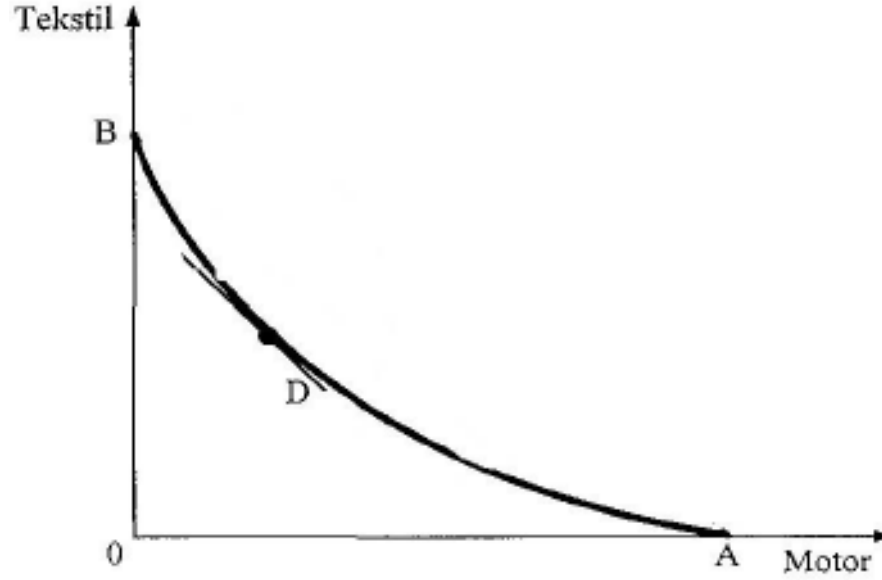

Sabit fırsat maliyeti üretimin değişmesine karşın maliyetlerin sabit kalmasıdır. Yani bir endüstriden başka bir endüstriye aktarılan kaynakların her iki kesimde de aynı derecede verimli olmasıdır. Bu da ya üretim faktörlerinin birbirini yerine tam olarak ikame etmesiyle ya da faktörün her biriminin aynı kalitede olmasıyla gerçekleşebilir. Sabit maliyetler sonucu üretimde tam uzmanlaşmaya gidilir. Sonuç olarak üretimin değişmesine karşılık maliyetlerin sabit kalmasına sabit fırsat maliyeti denilmektedir.

Sabit Fırsat Maliyetleri

Şekil.3. Azalan Fırsat Maliyeti

Üretim hacmindeki genişleme ile maliyetlerin azalmasına azalan fırsat maliyeti denilmektedir. Aktarılan her kaynağın üretimde sağladığı artış bir öncekinden daha fazladır. Verimlilikteki bu artış iktisatta içsel ve dışsal tasarruflarla (ölçek ekonomisi) açıklanır. İçsel tasarruflar üretim hacmindeki artış, dolayısıyla firma içinden kaynaklanan olumlu gelişmelerdir

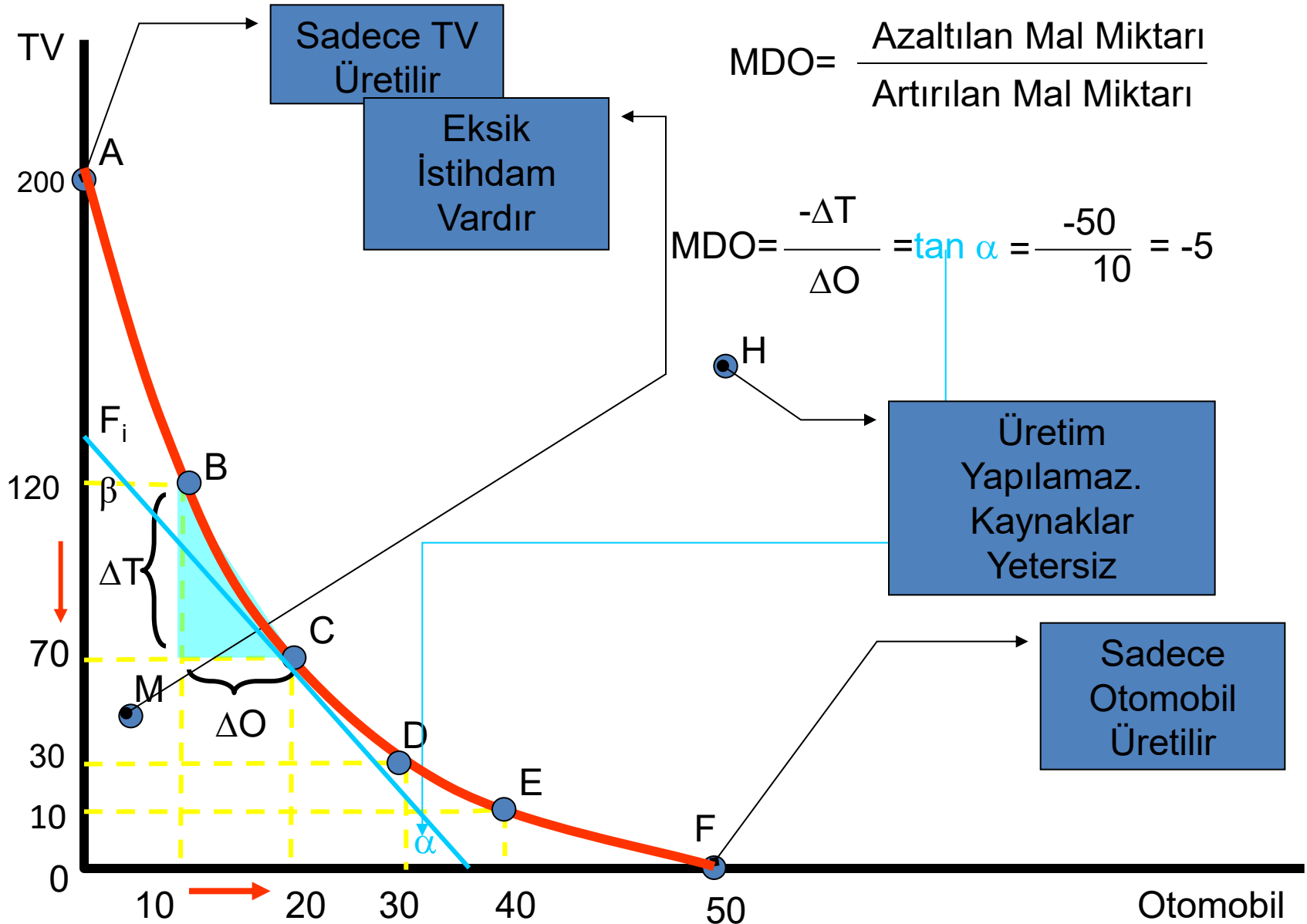
Dışsal tasarruflar bir ekonominin sadece kendi içerisinde değil, aynı zamanda onun bağlı bulunduğu endüstrinin bir bütün olarak genişlemesinden dolayı ortaya çıkar.

Üretim artarken maliyetler azalıyorsa üretimde azalan maliyetler (artan verimler) söz konusudur.

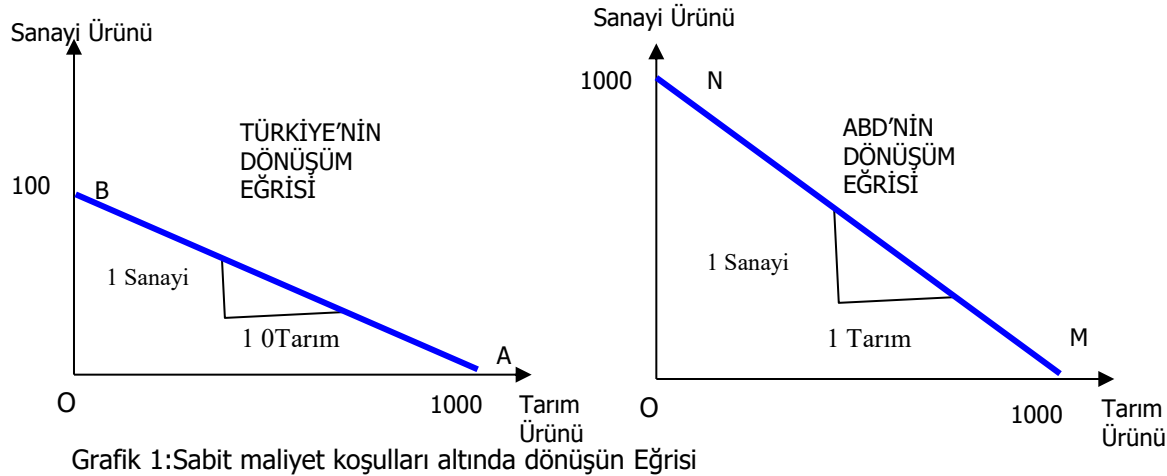
Azalan maliyetler durumunda aktarılan her kaynağın üretimde sağladığı artış bir öncekinden fazladır.

Verimlilikteki bu artışlar iktisatta içsel ve dışsal tasarruflar ya da ölçek ekonomileri ile açıklanır.

Azalan Fırsat Maliyetleri

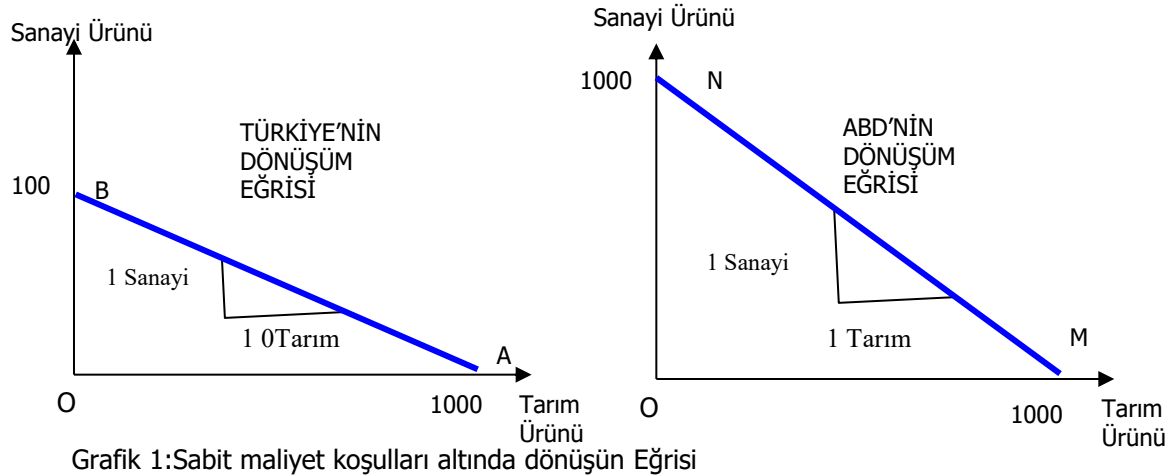

SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

- AB doğrusu Türkiye'nin dönüşüm eğrisidir. Türkiye tüm kaynaklarını tarımda çalıştırırsa 1000 birim tarım ürünü elde eder. Eğer tüm kaynaklarını sanayide çalıştırırsa 100 birim sanayi ürünü elde eder.
- A ile B arasındaki noktalar ülkenin her iki maldan birlikte üretebileceği miktarları gösterir

SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

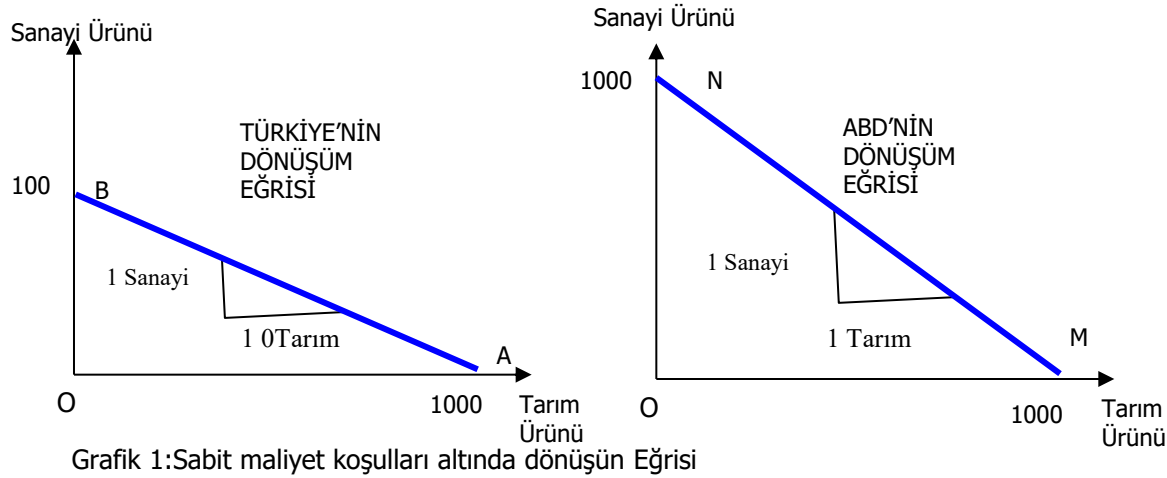
- Dönüşüm eğrisinin eğimi, tarım ürününün sanayi ürünü cinsinden fiyatını gösterir.

$$AB \text{ doğrusunun eğimi} = OB/OA = 100/1000 = 1/10$$

(iç fiyat oranı)

- 1 birim daha fazla sanayi ürünü elde etmek için 10 birim tarım ürününden vazgeçmek gerekir.

SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

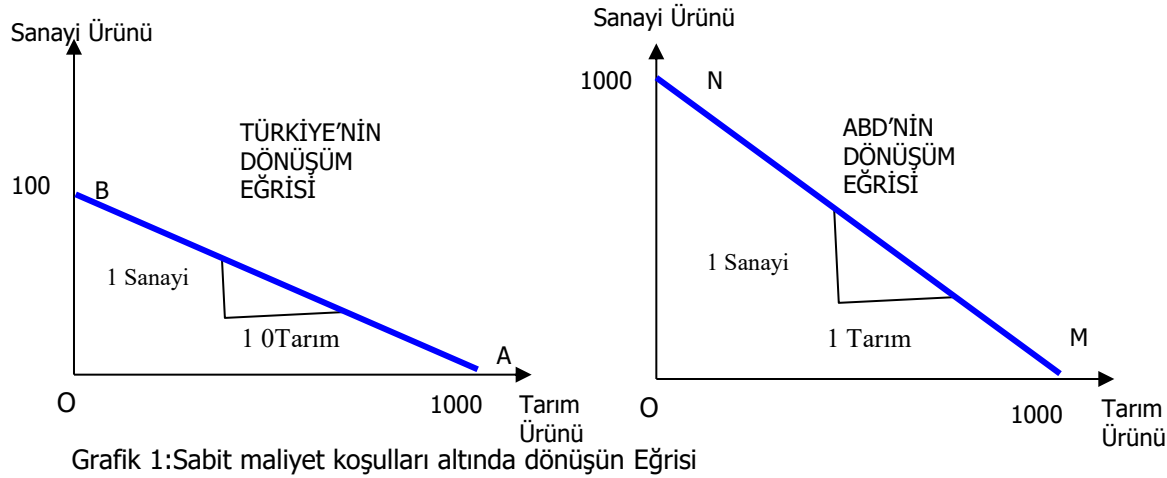
- MN doğrusu ABD'nin dönüşüm eğrisidir.

$$\text{MN doğrusunun eğimi} = \text{OM/ON} = 1000/1000 = 1$$

(iç fiyat oranı)

1 birim daha fazla sanayi ürünü elde etmek için 1 birim tarım ürününden vazgeçmek gerekir.

SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

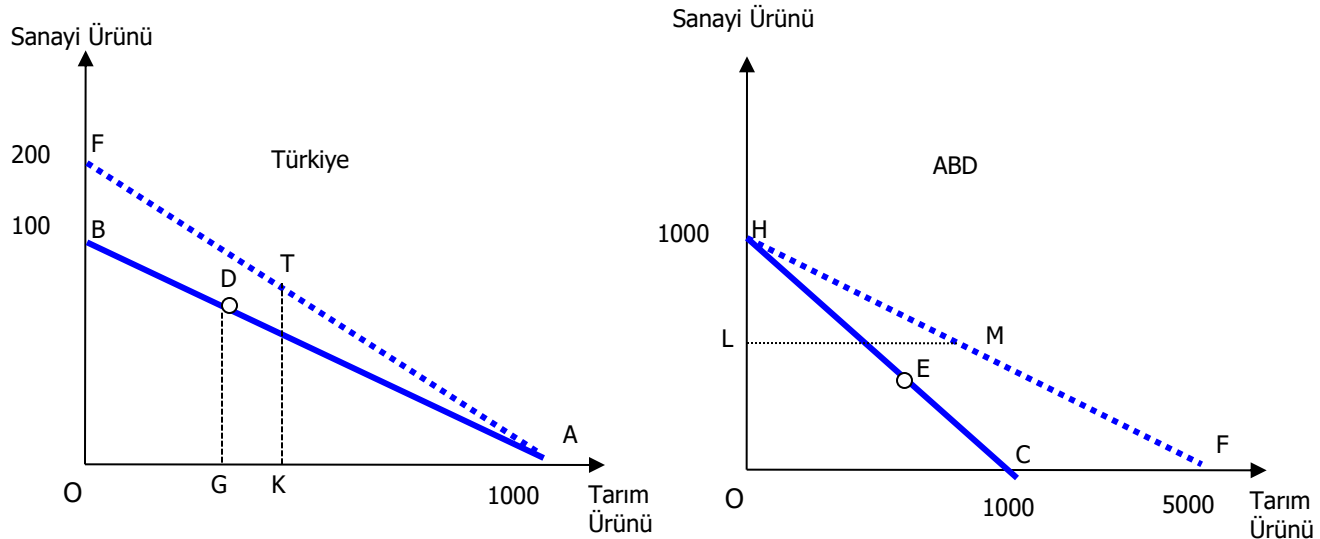
- Burada iki ülkenin dış ticarete kârlı çıkabilmeleri için uluslararası fiyatın (dış ticaret hadlerinin) bu ülkelerin iç fiyat (maliyet) oranları arasında olması gerekir.

Türkiye'nin
iç fiyat oranı
 $1/10$

Uluslararası
fiyat oranı
 $1/5$

ABD'nin
iç fiyat oranı
 1

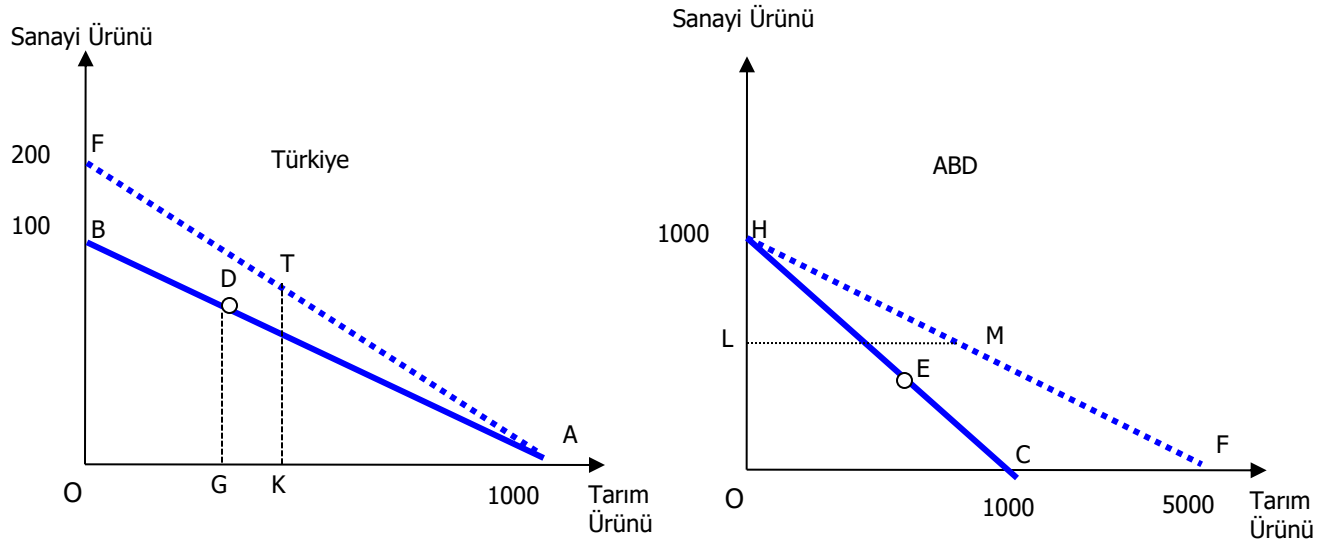
SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

Grafik 1:Sabit verim koşullar ve dış ticaret

- FA doğrusu HF doğrusu ile paraleldir ve uluslararası fiyat oranını gösterir.
- Kapalı ekonomi durumunda Türkiye D noktasında, ABD E noktasında her iki maldan ürettiği kadar tüketmektedir.
- Uluslararası fiyat oranı 1/5 iken her ülkede dış ticarete açılacaktır.

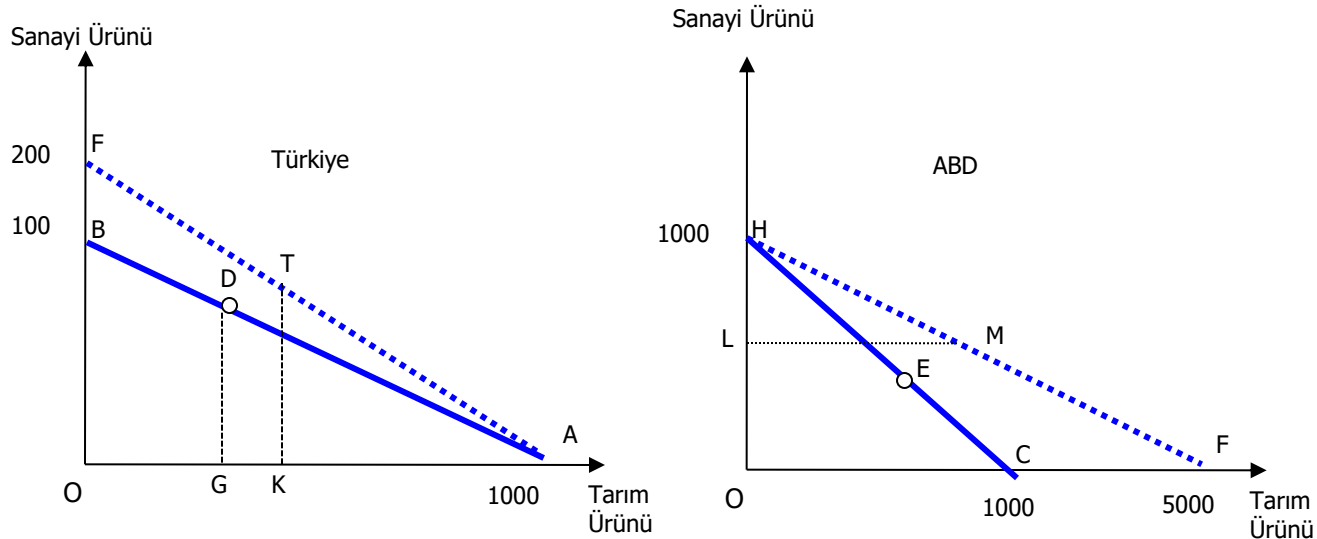
SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

Grafik 1:Sabit verim koşullar ve dış ticaret

- Türkiye sanayi üretimini bırakıp tarımda uzmanlaşarak üretimini A noktasına kaydırır. ABD ise tarım ürünü üretimini bırakıp sanayi ürünü üretiminde uzmanlaşarak üretimini H noktasına kaydırır.

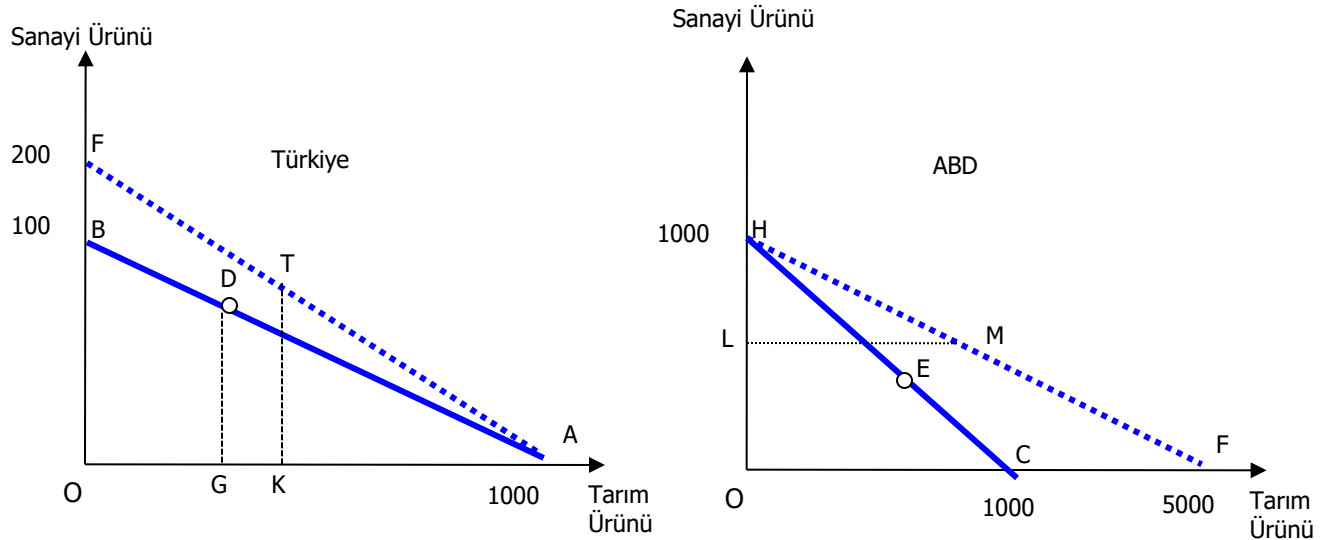
SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

Grafik 1: Sabit verim koşullar ve dış ticaret

- Türkiye FA doğrusu üzerindeki T noktasında tüketimde bulunabilecektir. KA kadar tarım ürünü, KT kadar sanayi ürünü ile değiştirilebilecektir.
- ABD ise HF doğrusu üzerindeki M noktasında tüketimde bulunabilecektir. LH kadar sanayi ürünü, LM kadar tarım ürünü ile değiştirebilecektir.

SABİT MALİYETLER VE DIŞ TİCARET

Grafik 1: Sabit verim koşullar ve dış ticaret

- Görüldüğü gibi her ülke de kapalı ekonomi durumuna göre her iki maldan daha fazla tüketme olanağına kavuşmuştur. Serbest dış ticaret her iki ülke açısından avantajlıdır.

İKİ ÜLKELİ VE İKİDEN FAZLA MALLI MODELLER

Karşılaştırmalı üstünlükleri bu tür modellere uygulayabilmek için her malın iki ülkedeki fırsat maliyetleri karşılaştırılır ve bunun sonucuna göre mallar göreceli maliyetleri en düşük olandan en yüksek olana doğru sıralanır. Böylece ülkenin göreceli olarak ucuza ürettiği mallar sıralamada başlarda, pahalıya ürettikleri de sonlarda yer alır. Başlarda gelenler ihraç sonlardakiler de ithal edilme durumundaki mallardır.

Bu iki grup arasındaki sınırı ülkelerin paraları arasındaki değişim oranı yani döviz kurları belirler.

	Buğday	Makine	Kağıt	Şarap
<u>Türkiye</u>	2 TL	20 TL	10 TL	6 TL
<u>ABD</u>	2 \$	6 \$	4 \$	8 \$

Buğday fiyatları esas alınarak oluşturulan fırsat maliyetleri

	Buğday	Makine	Kağıt	Şarap
<u>Türkiye</u>	1	10	5	3
<u>ABD</u>	1	3	2	4

İki ülkedeki maliyetlerin karşılaştırılması

		Türkiye			
Mallar :		Şarap	Buğday	Kağıt	Makine
Karş. Üstünlük:		4:3	1:1	2:5	3:10
		ABD			

İKİ ÜLKELİ VE İKİDEN FAZLA MALLI MODELLER

Karşılaştırmalı üstünlük sıralamasında en uçlarda yer alan maliyet oranları iki ülkenin paraları arasındaki değişim oranının sınırlarını da belirler. Yukarıdaki örneğe göre 1 Türk lirasının fiyatı en fazla $4/3$ dolar, en düşük de $3/10$ dolar olmalıdır.

Döviz kuru alt sınırın ($1\text{TL}=4/3 \$$) altında tutulmak istenirse (örneğin $1\text{TL}=2 \$$) Türkiye'deki malların fiyatları ABD'deki benzerlerinden daha pahalı olur. Bu durumda Türkiye ABD'ye mal satamaz, *ödemeler dengesi açık* verir.

Eğer döviz kuru üst sınırdan ($1\text{TL}=3/10 \$$) daha yüksek bir düzeyde sürdürülürse (örneğin $1\text{TL}=0.1 \$$) Türkiye'deki malların fiyatı ABD'den daha ucuz olur ve ABD'nin rekabet gücü kalmaz.

Kaynaklar

- P. Krugman and M. Obstfeld, International Economics: Theory and Policy, Seventh Edition Pearson – Addison Wesley.
- James Gerber, International Economics, Third Edition, Pearson Education , 2005.
- H. Seyidoğlu, Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama, XV. Baskı, İstanbul, 2003.
- R. Karluk, Uluslararası Ekonomi: Teori ve Politika, VI. Baskı, İstanbul, 2002.
- Karluk, R. (2003). Uluslararası Ekonomi, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karluk, R. (Eylül 2002). Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politika İstanbul: Beta. Yayın No:1249. 6.Baskı.
- BOCUTOĞLU, E., İktisadi Düşünceler Tarihi, Murathan Yayınevi, Trabzon, 2012.
- BOCUTOĞLU, E., Karşılaştırmalı Makro İktisat, 5. Baskı, Murathan Yayınevi, Trabzon,2012.
- Seyidoğlu, H. (2009). Uluslararası İktisat, İstanbul: Güzem.
- Seyidoğlu, H. (1994). Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama. İstanbul: Güzem. No:9. 10.Baskı.
- Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası Finans. İstanbul: Güzem.
- Seyidoğlu, H. (2002). Ekonomik Terimler. İstanbul: Güzem.